

PLEIDOOI CARING FARMERS:

OP WEG NAAR EEN ANDERE PLUIMVEEHOUDERIJ

In juli, afgelopen jaar, mochten kippen, kalkoenen en eenden eindelijk weer naar buiten! Na acht maanden binnen te hebben gezeten vanwege de vogelgriep (HPAI), ongeacht hun locatie in het land, de nabijheid van water, uitbraak of wilde vogels. Ook ongeacht de situatie van de kippen in de stal.

Mobiele kippenkar of grootschalige houderij: de kip werd naar binnen verbannen met alle dierenwelzijnsgevolgen van dien. En die gevolgen waren groot. Zeker voor kippen in mobiele houderijen was de ruimte binnen veel te beperkt, vergeleken met de buitenruimte die ze gewend waren. Maar grootschalig of kleinschalig, problemen met pikkerij, verveling en frustratie zorgden overal in het land voor veel dierenleed.

Nu is het eind januari, de kippen zitten alweer een hele tijd binnen en al meer dan een miljoen kippen zijn sindsdien vergast vanwege een vogelgriepuitbraak. Daarbij komt ook nog een aantal van 163.000 kippen dat preventief geruimd is, omdat er binnen een straal van 10 kilometer in sommige gevallen maar liefst [honderden pluimveehouders](#) hun bedrijf houden. Het nieuws van eergisteren maakt dat wij ons hart vasthouden: vogelgriep op een eendenbedrijf in Ede, met [215 intensieve bedrijven](#) binnen de 10 km zone. Deze paar zinnen zouden voor iedere intelligente lezer voldoende moeten zijn om te beseffen dat de situatie onhoudbaar is.

Dat vinden ook experts. Hoogleraar Thijs Kuiken waarschuwt dat [elke nieuwe golf groter is dan de vorige](#). Dat betekent meer doden onder gehouden pluimvee, maar ook steeds meer wilde vogels die het loodje leggen. Dat blijft inmiddels niet meer bij watervogels, ook zangvogels en roofvogels moeten eraan geloven. Hoe meer het virus rondwaart, hoe groter de kans dat het muteert. Onlangs werd een vos gediagnosticeerd met vogelgriep en er zijn in het buitenland ook mensen besmet geraakt. Wetenschappers vragen zich dan ook niet af, óf er een epidemie onder mensen uitbreekt maar wanneer. Wetenschappers pleiten ook al langer voor een kleinere veehouderij met een veel kleinere impact op natuurlijke systemen. [Onlangs nog](#): "de belangrijkste maatregel is het aantal veebedrijven en de hoeveelheid dieren per onderneming omlaag brengen. Nederland heeft de hoogste pluimveedichtheid van de EU".

De uiteindelijke oplossing voor een duurzame pluimveehouderij, waar dierenwelzijn centraal staat, ligt niet in het almaar ophokken van kippen. Ook is het geen oplossing om de kleinschalig gehouden kippen in het [keurslijf van de grootschaligheid](#) te duwen, waar sommige partijen op lijken aan te sturen. Deze willen dat de wet- en regelgeving die nodig zijn in de intensieve pluimveehouderij ook opgelegd wordt aan de kleinschalige (mobiele) houderij. Niet alleen ten aanzien van vogelgriep, maar ook tal van andere

problemen van de intensieve pluimveehouderij. De (integrale) oplossing ligt volgens deze Caring Farmers bij een kleinere kippenstapel en robuustere dieren, gehouden in kleinschalige, (mobiele) huisvestingssystemen. Door de lokale productafzet zou deze kleine sector een mooie plek zijn om te starten met een pilot om te vaccineren tegen HPAI. De kleinschalige houderij vraagt om heel andere maatregelen en kan mogelijk zelfs als voorbeeld dienen voor de toekomstige houdbare pluimveehouderij.

De belangrijkste en acute maatregelen die wij snel vragen: duidelijke richtlijnen voor afschermplicht kleinschalig gehouden pluimvee en starten met een vaccinatie pilot voor (kleinschalige) houderijen waarbij er geen sprake is van export.

Daarnaast pleiten wij ervoor dat de kleinschalige mobiele pluimveehouderij tot een aparte duurzame en innovatieve houderij tak wordt gezien met bijgaande passende regelgeving. Deze regelgeving is belangrijk om in deze groeiende tak aan de ene kant dierenwelzijn en voedselveiligheid te waarborgen, en aan de andere kant de tak te laten floreren.

Foto: KipEigen

Kleinschalige mobiele pluimveehouderijen: voor een toekomstbestendige landbouw

In een circulaire economie zijn er meerdere wegen die naar Rome leiden. Ook voor wat betreft de rol van dieren daarin. We zijn er wel van overtuigd dat de huidige grootschalige, op exportgerichte pluimveehouderij er niet inpast. Los van diverse andere goede initiatieven vragen we hier de aandacht voor de rol van de kleinschalige mobiele pluimveehouderij. Deze zijn in opkomst in Europa. Meestal als diversificatie van een bestaand bedrijf, of als onderdeel van een CSA-concept (Community Supported Agriculture). De eieren worden doorgaans lokaal afgezet via huisverkoop, of in het geval van CSA zijn de vaste consumenten mede-eigenaren, en vindt er dus geen verkoop van eieren plaats. Voor vleeskippen geldt hetzelfde.

De kippen leven buiten in kleine koppels (in totaal maximaal 249 kippen) in een ren en overnachten in verplaatsbare hokken, waar meestal ook de legnesten ingebouwd zijn. In het geval van vleeskippen gaat het vaak om een zogeheten chicken tractor: een afgeschermd hok zonder bodem, die minstens één keer per dag verplaatst wordt. Het geheel dient als verrijking van bijvoorbeeld een fruitboomgaard, waardoor er op een ecologische wijze meer voedsel geproduceerd kan worden op hetzelfde stuk land. Kippen worden ingezet als natuurlijke plaagbestrijding en bemesting van de bodem, terwijl de bomen voor de nodige beschutting zorgen. Ook worden de units ingezet op grasland, bijvoorbeeld nadat koeien het begraasd hebben. De kippen verspreiden de mest door hun scharrelgedrag en pikken de ontwikkelende insectenlarven eruit: een natuurlijke bestrijding van vliegen. Ook zijn er voorbeelden van dit soort houderijen waar kippen de kringloop sluiten op tuinderijen. Ze kunnen flexibel ingezet worden om teeltbedden te bewerken en bemesten, en om gewasresten, onkruid en plaaginsecten op te ruimen. Daarnaast dienen de onverkoopbare groenteresten ook tot voedsel voor de kippen. Al met al kan het inzetten van kleinschalig, mobiel gehouden kippen een mooi voorbeeld zijn van kringlooplandbouw.

Foto: KipEigen

Bodem

In duurzame landbouw is het belang van een gezonde bodem groot. Een mobiele kippenkar die op regelmatige basis verplaatst wordt over grasland laat geen zwarte bodem achter, maar wordt op tijd verplaatst, zodat de vegetatie de tijd krijgt om te herstellen zodra de kippen naar een volgend stuk land gaan. Door het verplaatsen ontstaan er geen plaatselijke mestoverschotten en wordt de beperkte hoeveelheid mest opgenomen door de aanwezige vegetatie, waardoor bijvoorbeeld uitspoeling van stikstof en fosfaat naar het grondwater voorkomen kan worden. Bij een mobiel systeem krijgen kippen steeds een nieuw stuk 'schoon' land, lopen ze niet steeds in hun eigen mest en is de kans op verspreiding van ziektes en parasieten kleiner.

Naast de voordelen van mobiel beheer op de bodem ten aanzien van mest, draagt dit houderijsysteem ook bij aan de bodemgezondheid door het verhogen van het organische stofgehalte in de bodem. De tijdelijke begrazing (dus niet overbegrazen) leidt tot het dieper wortelen van de vegetatie, wat meer organische stof oplevert. Vegetatie die vertrapt wordt, wordt samen met de mest verteerd en vormt voedsel voor het bodemleven, dat hierdoor gestimuleerd wordt. Meer bodemleven resulteert ook in een hoger organische stofgehalte. Een hoger bodem organische stofgehalte heeft de volgende positieve gevolgen: verhoging biodiversiteit in bodem en grasland, koolstofvastlegging in de bodem en beter waterbergend vermogen van de bodem, iets dat erg gewenst is in de steeds vaker voorkomende tijden van droogte en neerslagoverschotten. Een algehele gezonde bodem draagt weer bij aan gezonde gewassen, waardoor er minder kunstmatige ingrepen nodig zijn.

Foto's: KipEigen

Diergezondheid en welzijn

In mobiele houderijen, waarbij de kippen in kleine koppels buiten leven hebben de kippen een optimale omgeving om hun natuurlijke gedragingen te uiten, zoals scharrelen, stofbaden en zonnebaden. Dit wordt geassocieerd met verhoogd dierenwelzijn. Ook heerst er rust in de koppels, vanwege de lage aantallen kippen en (vaak) de aanwezigheid van een haan. Het meest ideaal is een koppel van maximaal 80 kippen. Wanneer er met de juiste kennis en kunde gewerkt wordt, is dit een houderijsysteem waarbij er geen aanleiding is tot stressgerelateerd gedrag zoals verenpikken en kannibalisme. Door de steeds nieuwe natuurlijke omgeving worden de kippen gestimuleerd om deze te verkennen, waardoor de kippen niet verveeld raken.

Dit soort kleinschalige initiatieven creëren ook de mogelijkheid om dubbeldoelkippen of andere zeldzame rassen te gaan houden. Door het gebruik van hoogproductieve kippen te mijden en de mogelijkheden van dubbeldoelkippen te ontdekken wordt er meer gestreefd naar een robuuste kip, een rustig dier dat minder snel pikkerij vertoont en die tegen een stootje kan. Daardoor is dit dier extra geschikt voor dit soort houderijsystemen, waarbij de dieren buiten leven en daardoor meer blootgesteld worden aan weer en wind en ziekteverwekkers van buiten. Als Caring Farmers willen we de houderij aanpassen aan het dier, en niet andersom. Hierin zullen we dus een stap terug moeten doen, onder andere door terug te gaan naar een meer natuurlijke kip. Maar dan met de kennis van nu. De overgang naar dergelijke huisvestingsystemen is daarom niet "terug naar vroeger", maar een vooruitgang naar een kleinschaliger systeem waarbij de kennis die we in de laatste decennia hebben opgedaan over gezondheid, voeding, huisvesting, en welzijn van pluimvee toegepast kan worden.

Naast dat het sterkere dieren zijn, hebben dubbeldoelkippen ook een antwoord op de ethische haantjes-kwestie: De haantjes worden namelijk niet als eendagskuiken gedood, maar kunnen langzaam opgroeien tot vleeskip: ze hebben het recht om te leven en vervullen een waardevolle rol in de kringloop. Door de lagere productie per tijdseenheid van de dubbeldoelkip is er ook een lagere eiwit-input nodig. Dit maakt dat het rantsoen van de kippen voor een groter deel kan bestaan uit grassen en groenteresten, waardoor we nog dichterbij een gesloten kringloop komen. Hoogproductieve kippen kunnen deze rol niet goed vervullen, want meer 'groen' in het rantsoen betekent een lagere opname van het legvoer. De hoge productie vraagt echter om krachtvoer, en als dit er niet in de juiste verhouding is, worden de benodigde voedingsstoffen uit het eigen lichaam onttrokken, waardoor er bij hoogproductieve kippen in dit geval bijvoorbeeld frequenter borstbeenfracturen voorkomen. Momenteel worden er in kleinschalige mobiele houderijen nog veelal hoogproductieve (hybride) kippen ingezet, maar steeds meer houders zien de waarde in van de dubbeldoelkip. Het is een houderijtak die constant in beweging is en steeds zoekt naar oplossingen voor een toekomstbestendige houderij, en daarbij kritisch naar zichzelf blijft kijken.

Foto: Geluksvogel

Doordat de kippen buiten leven is het niet mogelijk de houderij 'steriel' in te richten. Er is altijd een kans dat een wilde vogel een ziekte of parasiet overbrengt. Daarom wordt in dergelijke houderijsystemen veelal ingezet op het natuurlijk gezond houden van de kippen, onder andere door te kiezen voor sterkere, robuuste rassen. Ook de meer natuurlijke voeding, zoals kruidenrijk gras, insecten, en bijvoorbeeld groente reststromen, draagt bij aan het preventief gezond houden van de dieren.

Daarbij komt dat in deze kleinschalige manier van kippen houden het risico op het ontstaan van nieuwe (hoogpathogene) virussen bijna nul is, in tegenstelling tot de intensieve pluimveehouderij (Dhingra et al., 2018). En als er een hoog-pathogene vogelgriepvirus uitbraak plaats heeft in Nederland, hebben kleinschalige, extensieve bedrijven een kleinere kans om besmet te raken dan grootschalige, intensieve pluimveebedrijven. Dit blijkt uit retrospectieve analyses van HPAI uitbraken in Italië, Nederland en Canada (Leibler et al., 2009). Het houden van kleine koppels, en het geven van meer ruimte per dier ligt hieraan ten grondslag.

Doordat het vogelgriepvirus zich binnen de wereldwijde intensieve pluimveehouderij zodanig heeft kunnen ontwikkelen tot een hoogpathogene variant, is zelfs een robuuste, natuurlijk gezonde kip hier niet meer tegen bestand. Daarom zien wij het vaccineren van kippen tegen vogelgriep als een oplossing voor de huidige problematiek, en om een einde te maken aan het voortdurend ophokken en afschermen van pluimvee. Het vaccin dat momenteel in landen buiten Europa wordt gebruikt tegen de huidige variant van hoog-pathogene vogelgriep is gericht tegen H5, en geeft volledige bescherming tegen

ziekte en sterfte, en een significante verlaging van uitscheiding van virus, (hoewel niet tot nul) (Gardin et al., 2016). De verwachting van Hoogleraar Thijs Kuiken is dat als een hoog-pathogeen vogelgriepvirus in een gevaccineerd klein koppel (max 249 kippen) zou komen, dat het virus óf niet, óf maar heel beperkt onder de kippen zou verspreiden. In grootschalige, intensieve bedrijven is de kans hierop weer veel groter. Nog een reden om te pleiten voor meer kleinschaligheid.

Los van de vogelgriep, is een bijkomend voordeel dat er in kleinschalige houderijen individuele aandacht kan zijn voor elk dier. Afwijkend gedrag dat op ziekte kan wijzen kan snel geconstateerd worden. Mocht er toch een ziekte uitbreken, dan is het een klein koppel dat behandeld (of in het ergste geval geruimd) dient te worden, in plaats van een hele stal met tienduizenden dieren.

Voedselveiligheid en traceerbaarheid

Door de korte keten die gepaard gaat met dit soort lokale, kleinschalige initiatieven, is het traceren van de herkomst een eitje. De meeste kleine houderijen zetten hun producten af via huisverkoop. Dat is een korte keten, dus consument weet precies waar zijn/haar eieren vandaan komen en kiest in dit geval bewust voor een lokale, kleinschalige houderij die over het algemeen wordt gekenmerkt door een hoge mate van transparantie. In het geval van een CSA is er zelfs helemaal geen sprake van een keten. Het is te vergelijken met een groep gezinnen die verspreid over het dorp kippen in hun achtertuin hebben, maar in plaats van in hun achtertuin zetten ze hun kippen bij een boer neer, die er vervolgens vanuit zijn/haar professie vakkundig voor zorgt (Zie bijvoorbeeld [KipEigen](#) en [Herenboeren](#)). Door de kleinschaligheid (al dan niet in combinatie met CSA), is er direct contact met de consumenten. Hierbij vervullen kleinschalige houders een rol op het gebied van bewustwording en betrokkenheid van de consument bij duurzame voedselproductie. Op deze manier kunnen we de kloof overbruggen die in de loop der jaren is ontstaan tussen landbouw, natuur en consument.

Desalniettemin kan het geen kwaad om de preventieve maatregelen op bepaalde gebieden verder te trekken door deze vast te leggen in regelgeving. Het kleinschalige (mobiele) houderijsysteem kent vele voordelen, mits goed uitgevoerd.

Echter, in de praktijk wordt helaas niet overal met voldoende kennis en kunde tewerk gegaan. De eventuele risico's die hier kunnen ontstaan voor dierenwelzijn en voedselveiligheid, kunnen voorkomen worden door bijvoorbeeld eisen te stellen aan huisvesting, entingen en tests. Zo houden we de standaard hoog.

Foto: de Goed Gevulde

Conclusie

Wij zetten graag in op een kleinere, meer lokaalgerichte pluimveehouderij. De opkomst van de kleinschalige, mobiele houderij past hier prima in. Deze vraagt echter aandacht voor een aangepast beleid. Alhoewel het een mooi dier-, natuur- en boervriendelijk houderijsysteem is met vele voordelen, en er in vele gevallen professioneel te werk wordt gegaan, wordt er helaas niet in alle gevallen met goede kennis en kunde gewerkt. Om de risico's die hiermee gepaard gaan te verlagen, is het belangrijk dat er afspraken komen wat betreft de standaard waaraan kleine houderijen willen voldoen. De huidige positie die deze houderijvorm in de wet- en regelgeving heeft is ongeschikt. De limiet van 249 dieren is arbitrair en logischerwijs moet er aandacht zijn voor voedselveiligheid en volksgezondheid, diergezondheid en dierenwelzijn. Zo waarborgen we deze waarden door de juiste uitvoering van dit houderijsysteem vast te leggen. Maatregelen moeten passen bij de draagkracht van dergelijke kleinschalige houderij. Nieuwe afspraken en aangepaste wetgeving moeten zo ingericht worden dat kleinschalige kippenhouderijen de ruimte krijgen om zich nog verder te ontwikkelen/professionaliseren, gelijk aan het streven naar kringlooplandbouw. Zo kan deze houderij groeien en één van de serieuze nationaal gerichte (dus geen export) alternatieven zijn voor het huidige standaard en het huidige standaard kippenvlees. Doordat de producten niet geëxporteerd worden, én er professioneel kippen worden gehouden kan een vaccinatieproef tegen H5/H7 worden opgestart en op significante schaal uitgevoerd worden.

Onze vraag aan LNV: Erken óók de kleinschalige pluimveehouderij als een aparte duurzame en innovatieve houderij tak en draag zorg dat welwillende boeren de vrijheid behouden om met dit duurzame, kleinschalige (al dan niet mobiele) houderijsysteem vorm te geven aan de transitie, door deze te faciliteren met bijpassende regelgeving. En verkwansel de bijdrage van kleinschalige pioniers daarin niet: juist zij - vrij van de schulden die grootschalige boeren met zich meetorsen – kunnen het zich (nu nog) veroorloven om te experimenteren met toekomstgerichte landbouw.

